

INFINITIVSKA DOPUNA UZ GLAGOLE NEPOTPUNA I MODIFICIRANA ZNAČENJA

ŽELJKA MATULINA

Filozofski fakultet u Zadru

UDK 803.0-56

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1982-10-20

U ovoj se analizi pošlo od rečenice kao izolirane strukturne cjeline a prema postavkama teorije valentnosti i gramatike ovisnosti Ulricha Engela. Glagol ima centralni položaj i glavnu ulogu u rečenici, pa on tim svojim osobinama otvara oko sebe mjesta obaveznim i neobaveznim rečeničnim članovima. Obavezni se rečenični članovi nazivaju dopune ('Ergänzungen'), a oni se međusobno razlikuju i to s obzirom na svoj oblik, funkciju i značenje. Neobavezni rečenični članovi nazivaju se, već prema stupnju svoje neobaveznosti, dodaci i oznake.

U ovome radu pažnja je posvećena glagolskoj dopuni (prema 'Verbativergänzung' u terminologiji Ulricha Engela). Analiza istraženih primjera u njemačkom i hrvatskom pokazala je sljedeće:

1. Glagolska se dopuna gotovo isključivo pojavljuje u vidu infinitiva, pa stoga predložimo termin 'infinitivska dopuna'.
2. Glagoli koji uza se traže takvu dopunu u najvećem se broju slučajeva glagoli nepotpuna značenja ('Nebenverben'), kao što su npr. pomoćni glagoli, modalni glagoli, glagoli modaliteta i neki drugi glagoli, npr. glagoli modificirana značenja.
3. Svi istraženi glagoli su prema modelu valentnosti, kojim smo se rukovodili, dvovalentni ili trovalentni, a to važi za oba konfrontirana jezika. Ako usporedimo njemačke glagole s njihovim ekvivalentima u hrvatskome, moramo ustanoviti da njihova valentnost nije uvijek recipročna. To smo pokušali prikazati popisom glagola koji uza se traže infinitivsku dopunu.

1. Uvodna riječ

U tradicionalnoj gramatičkoj raščlambi sintaktičko se ustrojstvo rečenice sastoji od glavnih i sporednih dijelova. Glavni su dijelovi rečenice subjekt i predikat, a sporedni priloška oznaka, objekt, atribut i apozicija. Pri takvom opisnom postupku primjenjuje se i metoda 'neposrednih sastavnica' (*unmittelbare Konstituenten*). Svaka od neposrednih sastavnica u takvom je postupku najveća moguća cjelina u odnosu na prethodnu veću posredstvom koje je iz nje izvedena. Tako se rečenica, kao najveća govorna cjelina koju opisujemo, dijeli tim postupkom najprije na dvije manje cjeline, na subjektivnu i predikativnu, koje na toj razini opisa čine svaka za sebe jednu od dviju neposrednih sastavnica čitave rečenične konstrukcije.

Pedesetih godina ovoga stoljeća u strukturalnoj se lingvistici javljaju nova strujanja u ispitivanju rečenične strukture, a temelje se na

radovima istaknutog francuskog lingvista Luciena Tésniera.¹ Rečenica je strukturirani skup riječi unutar kojih se glagolu pripisuje nadređeno mjesto — glagol se postavlja na čelo rečenične hijerarhije kao najviši element o kom ovise svi ostali elementi u rečenici.

Verbocentrično ustrojstvo rečenice u uskoj je vezi s valentnošću glagola,² što postaje ishodištem novijih lingvističkih teorija.

U krugovima germanističkih lingvista ovakvo novo tumačenje rečenične strukture poznato je kao 'Dependenz-' ili 'Abhängigkeitsgrammatik'.³ Njezin najznačajniji suvremeni predstavnik, mannheimski lingvist Ulrich Engel, dalje je razvio Tésnierovu teoriju i dao joj nove okvire.

Za svrhe ovoga rada zadržat ćemo se na sintaktičkome modelu Ulricha Engela.

Svi se dijelovi rečenice promatraju prema odnosima koje imaju naspram glagola. Glagol ili *regens*⁴ ima to svojstvo da kao strukturalni centar rečenice veže uza se određen broj konstitutivnih elemenata — dopuna (*Ergänzung*). Dopune stoje u obaveznom odnosu ovisnosti s glagolom. Valentnost glagola posve jasno određuje broj dopuna uz glagol.

Promatrajući glagole zapaziti ćemo da oni upravljaju jednim elementom, dvama ili trima elementima — dopunama. Pored broja dopuna (kvantitativna osobina svakog glagola) zapažamo da se dopune razlikuju i prema vrsti, dakle kvalitativno, pa tako npr. razlikujemo dopunu u dativu, dopunu u akuzativu, dopunu za pravac i dr. Prema vrsti povezanosti s glagolom Engel je utvrdio deset klasa dopuna u njemačkom jeziku: dopuna u nominativu (*Nominativergänzung*, E₀), dopuna u akuzativu (*Akusativergänzung*, E₁), dopuna u genitivu (*Genitivergänzung*, E₂), dopuna u dativu (*Dativergänzung*, E₃), prijedložna dopuna (*Präpositivergänzung*, E₄), dopuna za položaj (*Situativergänzung*, E₅), dopuna za pravac (*Direktivergänzung*, E₆), imenska dopuna (*Subsumptivergänzung*, E₇), pridjevska dopuna (*Qualitativergänzung*, E₈), i glagolska dopuna (*Verbativergänzung*, E₉).⁵ Tako npr. glagol *begenen* u njemačkom vezuje uza se dopunu u nominativu i dopunu u dativu:

(1) *Ich bin meinem Lehrer begegnet.*

a u hrvatskom jeziku glagol *sresti* vezuje uza se dopunu u nominativu i akuzativu:

¹ Tésnière, Lucien, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris 1959.

² Pod »valentnošću« glagola podrazumijeva se sposobnost glagola da, kao strukturalni centar rečenice veže obavezno (obligatorno) ili neobavezno (fakultativno) određen broj konstitutivnih elemenata — dopuna.

³ »Dependenz-« ili »Abhängigkeitsgrammatik« prevodimo s »gramatika ovisnosti« ili »dependencijalna gramatika«. Prema Engelu gramatika ovisnosti (*Dependenzgrammatik*) i gramatika konstituenata (*Konstituentengrammatik*) predstavljaju alternative jedna prema drugoj, jer prikazuju jezične činjenice na dva bitno različita načina.

⁴ Engel je svoju specifičnu terminologiju zasnovao na latinskom jeziku. »Regens« dolazi od lat. *regere* (=vladati, upravljati). Pojmovno »regens« je najviši element na dependencijalnom dijagramu.

⁵ Poblježe o svim vrstama dopuna u: Engel Ulrich, *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin 1977.

(1a) *Srela sam svog učitelja.*

U kvantitativnome pogledu glagoli *begegnen* i *sresti* ne razlikuju se, jer su oba dvovalentni glagoli, a u kvalitativnome se pogledu razlikuju prema vrsti dopuna: *begegnen* veže uza se dopune u nominativu i dativu, a *sresti* veže uza se dopune u nominativu i akuzativu.

Nisu svi rečenični elementi jednako povezani s glagolom. Prema stupnju povezanosti rečeničnih elemenata uz glagol Engel pravi razliku između dopuna (*Ergänzungen*) i dodataka (*Angaben*). Za razliku od dopuna dodaci se mogu pojaviti uz svaki glagol. Dodaci su rečenični članovi koji mogu ovisiti o svim elementima neke vrste riječi, a dopune su rečenični članovi koji ovise samo o određenim elementima neke vrste riječi (u ovom slučaju — glagola).

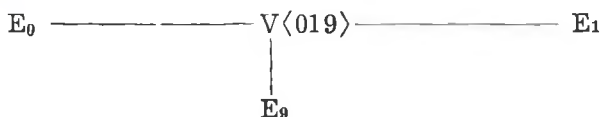
Temu našeg istraživanja posvetit ćemo u ovome radu glagolskoj dopuni.

2. Terminološka i pojmovna odredba glagolske dopune

Prema gramatičkome modelu kakav predlaže Ulrich Engel svaka je dopuna obavezna dopuna glagolu. U rečenici

(2) *Wer will Soldat werden?*(2a) *Tko hoće postati vojnikom?*

glagol *wollen* ima tri obavezne dopune: dopunu u nominativu (E_0), dopunu u akuzativu (E_1) i glagolsku dopunu (E_9). To se daje prikazati na sljedeći način:

Taj se dijagram tumači ovako:

E_0 — dopuna u nominativu (*wer*) je vezana za glagol V (*wollen*) koji ima valentnost $\langle 0 \rangle$ (element u nominativu) i dodatnu valentnost E_1 , tj. dopunu u akuzativu (*Soldat*). No takva postava ne može biti ovjerena dok se ne ispuni još jedan uvjet, to jest da glagol (V) dobije i treću obaveznu dopunu E_9 (*werden*).

Glagolska dopuna nije dopuna rečenici, pa se dakle ne odnosi na čitavu rečenicu, već je dopuna glagolu i sastavni je dio njegove valentnosti.

Glagolska se dopuna u njemačkom jeziku pojavljuje u dva osnovna oblika:

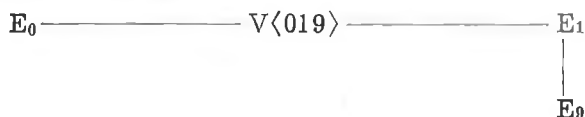
1. kao infinitivska konstrukcija

i 2. kao 'daß-Satz'.

Našu će pažnju u ovome radu zaokupiti samo infinitivska konstrukcija. Kontrastivno ćemo analizirati infinitivsku konstrukciju u jeziku ishodišta (*Ausgangssprache*) i pokušati ukazati na sličnosti i razlike s jezikom cilja (*Zielsprache*). Za jezik ishodišta uzet ćemo njemački a za jezik cilja hrvatski jezik.

Predložemo da ubuduće tip glagolske dopune koji smo uzeli za temu rada nazivamo infinitivska dopuna, a obrazloženje za to će dati sama analiza predmeta.

dijagram će biti drugačiji:

Po njemu se može vidjeti da glagolska dopuna nije u direktnome odnosu s glagolom (V), nego s dopunom u akuzativu (E¹).

2. 2. Infinitivska dopuna u hrvatskom jeziku

Glagolska se dopuna ni terminološki ni pojmovno ne spominje u hrvatskoj gramatičkoj tradiciji. Kad je riječ o infinitivu, onda stoji da »infinitiv dolazi kao objekt, npr. *Volim šetati. Želiš li daleko putovati?*«⁷ ili da »obično dolazi za dopunu glagolima, imenicama i pridjevima. Veliko je mnoštvo glagola koji se dopunjuju infinitivom... Primjeri: *Počeo je vikati. Rekla mi je dati... Obećao mi je poslati...*«⁸ U Maretićevoj se Gramatici spominje čak i značenje infinitivske konstrukcije: »Dopuna je glagolska po svojoj naravi često upravo namjerna, npr.: *Htio sam kazati. Željeli su doći. Odlučih čekati...*«⁹ U *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnoga jezika*¹⁰ naći ćemo pod pojmom »obavezni predikatni proširak« infinitivsku konstrukciju kao dopunu glagolima: »... *Nije se ni dospjela osvrnuti za djetinjstvom. Ne dam od sebe praviti budalu...*«¹¹

2. 2. 1. Kad usporedimo njemačke glagole koji uza se vezuju infinitivsku dopunu s njihovim ekvivalentima u hrvatskom jeziku utvrdit ćemo sljedeće:

a) glagol *LASSEN* se u hrvatskom jeziku javlja isključivo kao glagol puna značenja, tj. *pustiti, ostaviti*, npr.: *Pusti ga da se igra! Ostavi ga na miru!*, no kao takav ne vezuje uza se infinitivsku dopunu. U svakodnevnome govornom jeziku nailazimo na konstrukcije kao npr. *Dao te pozdraviti*, ali one su pomalo regionalnog karaktera i nećemo ih uzimati u obzir. Glagol *lassen* ima svoj ekvivalent u hrvatskome jeziku samo kao reflektivni glagol *dati se* (= *sich lassen*), kao npr.

(3b) *To se daje protumačiti na sljedeći način.*

(3c) *Das lässt sich so erklären.*

b) upotreba modalnih glagola sasvim je identična u njemačkom i hrvatskom jeziku; modalni su glagoli: *htjeti, moći, morati, smjeti, trebati, željeti*.

(4a) *Ona to mora postići.*

(18) *Nije mogao izdržati.*

c) s infinitivskom se dopunom nadalje vezuju sljedeći glagoli: *isplatiti se, biti kadar/moći, obećati, običavati, ostati/ostaje, preostaje, trebati* (= = *brauchen*), *značiti/znači*.

⁷ Pavešić, Slavko, *Jezični savjetnik s gramatikom*, Matica Hrvatska, Zagreb 1971, str. 444.

⁸ Maretić, Tomo, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica Hrvatska, Zagreb 1963, str. 651.

⁹ Maretić, Gramatika, str. 652.

¹⁰ *Priručna gramatika hrvatskoga književnoga jezika*, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku, Školska knjiga, Zagreb 1979.

¹¹ *Priručna gramatika*, str. 436.

(6a) *On nije trebao napisati to pismo.*

(10) *Isplati li se čekati?*

Uz glagole *prijetiti* (= drohen) i *činiti se* (scheinen) moguća je kao dopuna jedino rečenica s veznikom *da*, npr.: *prijetio je da će ga izdati. Izgleda da ona još spava.* Treba napomenuti da glagoli *prijetiti* i *drohen* ovdje uopće nisu ekvivalentni, jer je *prijetiti* isključivo glagol puna značenja i ne vezuje nikada glagolsku dopunu uza se.

Glagoli *bekommen* i *kriegen* u značenju »haben« ograničeni su na svakodnevni govorni njemački jezik, a u hrvatskom nemaju ekvivalenta.

d) pomoćni glagoli *biti* i *imati* u svome modificiranome značenju imaju kao i u njemačkom infinitivsku dopunu:

(8b) *Što je sada činiti?*

(20) *Imam s tobom nešto govoriti.*

e) njemački glagol *gedenken* ima u hrvatskome svoje ekvivalente: (na)kani, namjeravati i naumiti, a oni također imaju obaveznu infinitivsku dopunu.

(10c) *Stric je nakanio oputovati.*

(10d) *Stoga naumi bježati.*

f) samo neki od glagola osjeta i zapažanja u hrvatskome jeziku mogu vezati uza se glagolsku dopunu. To su: čuti, vidjeti i znati.

(11a) *Vidio ga je trčati.*

(21) *Čujem slap bučati.*

(12a) *Ona zna postupati s djecom.*

g) glagoli ove grupe su većinom glagoli potpuna značenja pa se samo neki od njih u svome modificiranome značenju vezuju s infinitivskom dopunom: dati, pomoći, poslati.

(22) *Dala sam mu misliti.*

(23) *Poslala sam ga kupiti šećera.*

(24) *Pomažu nam raditi.*

U svakodnevnoj govornoj praksi susrećemo i konstrukcije kao npr.: *Stavila sam ga leći.* (usp. *Ich legte das Kind schlafen*) odnosno: *Stavila sam ga spavati.*

h) u ovoj grupi glagola samo *LERNEN* ima ekvivalentnu upotrebu u hrvatskom:

(16a) *Petar uči plivati.*

dok *lehren* »podučavati« ima imensku dopunu, pa je tako:

(17a) *Gospodin Müller podučava strojopis.*

Pored gore nabrojanih glagola u hrvatskome imamo još nekoliko podgrupa glagola kojih je infinitivska dopuna obavezna:

i) glagoli kretanja: doći, ići, otići

(25) *Idem kupiti šibica.*

(26) *Dođi ručati!*

- j) glagoli *bojati se*, *stidjeti se*, *voljeti*, *željeti*, imaju tipična obilježja glagola nepotpuna značenja pa se uvijek vezuju s infinitivskom dopunom:
 (27) *Volim šetati.*
 (28) *Želiš li ostati?*
- k) glagoli *počinjati* i *prestajati* nemaju ekvivalenata u njemačkom:
 (29) *Počeše dolaziti.*
 (30) *Prestala je plakati.*
- l) glagol *uzeti* kao glagol modificirana značenja ima uza se infinitivsku dopunu:
 (31) *Ponovo je uzeo prelistavati ulice kao albume s fotografijama nepoznatih lica.*

Glagol *uzeti* u ovakvoj bi se upotrebi mogao zamijeniti i glagolom *stati* u značenju »početi«:

(31a) *Ponovo je stao prelistavati ulice...*

I u hrvatskom jeziku razlikujemo glagole kod kojih infinitivska dopuna spada u njihovu obaveznu valentnost i s druge strane one kod kojih se umjesto infinitivske može pojaviti neka druga dopuna. Usporedimo primjere:

- A. (4) *Ona to mora postići.*
 *(4b) *Ona to mora dobro.*
 *(4c) *Ona to mora danas.*
 (10d) *Stoga naumi bježati.*
 *(10e) *Stoga naumi danas.*
 *(10f) *Stoga naumi dobro.*
- B. (16a) *Petar uči plivati.*
 (16b) *Petar uči dobro.*
 (16c) *Petar uči.*
 (13a) *Pomažu nam raditi.*
 (13b) *Pomažu nam u polju.*
 (27) *Volim šetati.*
 (27a) *Volim te (be).*

3. Rezultati uspoređivanja

Zajedničko je i njemačkim i hrvatskim glagolima to da obaveznu infinitivsku dopunu traže svi modalni glagoli, glagoli namjere i još neki glagoli modificirana značenja (glagoli modalnosti, npr. njem. *pflügen*, hrv. *znati* i dr.). Usporedimo li njihovu valentnost vidjet ćemo da su to sve dvovalentni ili trovalentni glagoli. To će nam najbolje posvjedočiti popis svih glagola koji imaju ovu dopunu, a uz svaki je glagol u zagradama navedena i njegova valentnost; glagole navodimo abecednim redom:

Njemački glagoli

bekommen<09>
 bleiben — bleibt<09>
 brauchen<019>
 drohen<09>
 dürfen<019>

Hrvatski glagoli

biti, jesam<09>
 bojati se<09>
 čuti<019>
 dati, dade se<09>
 doći<09>

finden<019>	dospjeti<09>
fühlen<019>	htjeti<09, 019>
es gibt<09>	ići<09>
gedenken<09>	imati<019>
es gilt<09>	misliti<09>
haben<019>	moći <09, 019>
heissen<019>	morati<09, 019>
es heisst<09>	nadati se<09>
helfen<09>	nakaniti<09>
hören<019>	naumiti<09>
können<09, 019>	obećati<09>
kriegen<09>	običavati<09>
lassen<019>	odlučiti<09>
legen<019>	ostati<09>
lehren<09, 019>	otići<09>
lernen<09>	plamtjeti (fig.)<019>
machen<019>	počinjati, početi<09>
mögen<09, 019>	pomoći<09>
müssen<09, 019>	poslati<019>
pflügen<019>	preostaje, ostaje<09>
scheinen<09>	prestajati<09>
schicken<019>	reći<09>
sehen<019>	smjeti<09, 019>
sein<09>	stati (= početi)<09>
sollen<09, 019>	staviti<019>
spüren<019>	stidjeti se<09>
stehen<09>	trebati<09, 019>
vermögen<09>	usuditi se<09>
versprechen<09>	uzeti<09>
verstehen<019>	vidjeti<019>
wissen<09, 019>	voljeti<09>
wollen<09, 019>	znači<09>
	znati<09>
	željeti<09>

4. Zaključak

Svrha ovoga rada bila nam je da terminološki i pojmovno pojasnimo glagolsku dopunu (*Verbativergänzung*, E₉), i da joj odredimo njeno pravo mjesto. Iako ovaj rad ne pretendira na iscrpnost, smatramo da je on koristan doprinos kontrastivnoj analizi njemačkog i hrvatskog jezika.

Bibliografija

Babić, S. — Težak, S., *Pregled gramatike hrvatskog književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1973.

Bačvanski, Marija, »Dvovalentni glagoli u nemačkom jeziku u poređenju sa srpskohrvatskom jezičnom situacijom,« u: *Jezičke studije*, Radovi Instituta za strane jezike i književnost, sveska 2, Novi Sad 1982.

Brabec, I. — Hraste, M. — Živković, S., *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1954.

Brinkmann, Hennig, *Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung*, Düsseldorf 1971.

Duden, *Gramatik der deutschen Gegenwartssprache*, Dudenverlag, Mannheim 1973.

Duden, *Das groze Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden*, Mannheim 1976.

Engel, Ulrich, *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin 1977.

Engel, Ulrich, »Sposobnost vezivanja jezičkih elemenata i poređenje jezika«, u: *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost*, sveska 2, Novi Sad 1980. (pr.kaz Marije Bačvanski)

Engel, U. — Schumacher, H., *Kleines Valenzlexikon deutscher Verben*, Tübingen 1976.

Erben, Johannes, *Deutsche Grammatik*. Ein Abriss, München 11972.

Helbig, G. — Buscha, J., *Deutsche Grammatik*. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht, Leipzig 1974.

Helbig, G. — Schenkel, W., *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*, Leipzig 1973.

Katičić, Radoslav, *Jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb 1971.

Maretić, Tomo, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica Hrvatska, Zagreb 1963.

Pavešić, Slavko (urednik), *Jezični savjetnik s gramatikom*, Matica Hrvatska, Zagreb 1971.

Peti, Mirko, *Predikatni proširak*, Zagreb 1979.

Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku Zagreb, Školska knjiga, Zagreb 1979.

Rosengren, Inger »Zur Valenz des deutschen Verbs«, u: *Moderna Sprach*, 1/1970, 45—58.

Schulz, D. — Griesbach, H., *Grammatik der deutschen Sprache*, München 51967.

Schumacher, Helmut (izdavač), *Untersuchungen zur Verbvalenz*, Tübingen 1976.

Schumacher, Helmut, *Papiere zur Dependenz und Semantik*, Institut für deutsche Sprache, Mannheim 1975. (rukopis)

Tesnière, Lucien, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris 1965.

Wahrig, Gerhard, *Wörterbuch der deutschen Sprache*, München 1979.

Željka Matulina: INFINITIVE COMPLEMENT AFTER VERBS OF INCOMPLETE PREDICATION AND VERBS OF MODIFIED MEANING

S u m m a r y

The starting point of the analysis was the sentence regarded as isolated structural whole. In accordance with the theory of valence and grammatical dependence of Ulrich Engel, the verb occupies the central position and plays the principal role in the sentence, allowing places for compulsory and optional elements. Compulsory sentence elements are termed complements (*'Ergänzungen'*). They differ from one another in form, function and meaning.

Attention is given to the verbal complement (*'Verbativergänzung'*, in Ulrich Engel's terminology). The analysis of instances studied in German and Serbo-Croatian has revealed that:

- 1 The verbal complement is almost exclusively realised by the infinitive, and the term 'infinitive complement' is suggested for it;
- 2 Verbs requiring such complement are in the majority of instances verbs of incomplete predication (*'Neberverben'*) — auxiliary verbs, modal verbs, verbs of modality, and a few others, e. g. verbs of modified meaning;
- 3 All the verbs which were studied have two or three valencies, in both languages. Comparison of the German verbs with their Serbo-Croatian equivalents revealed that their valencias are not always reciprocal. This is shown in the list of verbs requiring infinitive complement.